

УДК 327.5+341.31

DOI: 10.31733/15-03-2024/1/167-168

Тетяна СЕРГІЄНКО

доцент кафедри міжнародних відносин
та соціально-гуманітарних дисциплін,
кандидат політичних наук, доцент

Валерія БЄЛОВА

студентка ННІ права та інноваційної
освіти Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПОЛІТОЛОГІЧНОГО
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ**

Актуальність обраної теми полягає в тому, що основним завданням стратегії національної безпеки є запобігання військовим конфліктам військово-політичними засобами та оцінка характеру сучасних військових конфліктів. Протистояння окремих держав і коаліцій країн у ХХІ ст. відбувається в умовах суттєвих змін у системі національної та міжнародної безпеки, пов'язаних із загостренням конкуренції та перерозподілом впливу між різними геополітичними центрами. Характерною рисою сучасного протистояння між окремими державами є відсутність єдиного розуміння ознак початку воєнного конфлікту та порядку переходу у воєнний стан. На практиці це призводить до застосування військової сили без офіційного оголошення війни, що ускладнює ідентифікацію головних дійових осіб військових дій. При цьому зберігається можливість військових конфліктів і воєн у їхньому класичному вигляді з типовими етапами розвитку та певною структурою.

Особливий внесок у дослідження цієї проблеми зробили зарубіжні та вітчизняні вчені. Значну увагу дослідженню конфліктних ситуацій та їх подоланню приділяють українські науковці, такі як: Н. Гришина, О. Донченко, В. Воронкова, А. Ішмуратов, М. Пірен, Т. Титаренко, Н. Чепелева, В. Василюк, О. Калмікова, В. Зігерт, Л. Ланге, О. Леонт'єв, О. Лурія, Є. Мелібруд, В. Мясичев, Л. Петровська, А. Петровський та ін. Особливу увагу приділено специфіці безпеки на основі аналізу чинників безпеки, класифікації загроз економічній і політичній безпеці та механізмів їх локалізації. Проте зазначимо, що проблема військових конфліктів потребує подальших досліджень, оскільки єдиного підходу до вирішення конфліктних ситуацій не існує, особливо через їхню різноманітність та непередбачуваність. Для більшості людей мрія про гармонійну атмосферу залишається мрією, а вирішення конфліктних ситуацій як на державному, так і на міжособистісному рівнях часто не виходить за межі скарг і взаємних звинувачень.

Щодо визначення сутності понять «війна» та «воєнний конфлікт», то сьогодні цьому питанню присвячені дослідження багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема: Б. Бенсона, Ю. Бута, С. Денисова, К. Кардаша, К. Клаузевіца, С. Кульчицького, Р. Пилявець, М. Требіна, Г. Шелтона та ін. Дослідженням типів та видів військових конфліктів займалися Д. Албертс, О. Копичев, Г. Костенко, С. Митчел, О. Ніколаєв, С. Сірий, Ф. Штейн та ін. Проте багато питань залишаються відкритими і потребують дослідження.

Найбільш систематичне визначення сутності війни можна знайти в працях К. Клаузевіца, який обґрунтував діалектичний зв'язок війни і політики [3, с. 114]. Автор зазначає, що війна є продовженням державної політики шляхом збройного насильства. Політологічний енциклопедичний словник дає таке визначення терміна «війна»: це збройна боротьба між державами чи соціальними, етнічними та іншими спільнотами; засіб боротьби за світову гегемонію та захист національних інтересів [2, с. 70].

На думку авторів В. Дяченка, М. Цюрупа, П. Шумського, поняття «воєнний конфлікт» охоплює всі види організованих форм збройного зіткнення суспільних сил як усередині держави, так і на міждержавному рівні чи між коаліціями держав, які характеризуються достатнім рівнем контрольованого насильства, переходом від мирного до військового способу життя з неминучим повсюдним порушенням прав і свобод населення [1, с. 35]. Тобто поняття «воєнний конфлікт» можна віднести як до локального, так і до глобального рівнів. Тоді як поняття «війна» є різновидом військового конфлікту і видом збройного конфлікту.

Причинами виникнення та розвитку військових конфліктів можуть бути приватні чинники, наприклад, національно-етнічні, релігійні протиріччя, територіальні суперечки тощо, які можуть не мати фундаментальної чи глибинної суті. Під час військових конфліктів супротивники не можуть загрожувати життєвим інтересам або самому факту існування іншого, не намагаються змінити цілісність економічної системи та політичної системи [4, с. 70]. Воєнний конфлікт може розвиватися з метою отримання політичних і стратегічних переваг або певної економічної вигоди, зміни військово-політичного балансу на регіональному рівні або існуючих відносин між противниками конфлікту. Відсутність широкомасштабних політичних цілей військового конфлікту призводить до обмеження масштабів застосування військової сили, що має наслідком локалізацію військових дій у певних просторових межах, наприклад, на окремих територіях чи у прикордонних зонах. Крім того, військовий конфлікт передбачає, що при домінуванні певного виду збройних сил або роду військ можуть бути використані не всі можливості збройних сил конфліктуючих сторін, а лише деякі з них.

Безумовно, вивчення таких складних явищ, як військовий конфлікт і війна зокрема, можливе з позиції багатьох аспектів. На основі аналізу праць науковців, які досліджують особливості сучасних військових конфліктів та чинники, що їх зумовлюють, нами складено класифікацію військових конфліктів за такими основними ознаками: причини військових конфліктів; джерела військових конфліктів; ставлення до національних інтересів; застосування миротворчих сил; правові показники; стратегічні показники; соціально-політичні показники; показники якості; культурні показники. Залежно від причин воєнних конфліктів їх поділяють на: територіальні, економічні, сировинні, технологічні та соціальні. Залежно від джерел, якими є агресивність окремих держав чи їх коаліцій, політичних лідерів, юридичних чи фізичних осіб, воєнні конфлікти бувають: політичні, ідеологічні, сепаратистські, етноконфесійні, кримінальні. З точки зору національних інтересів військовий конфлікт може мати форму війни або збройного конфлікту. За правовою основою військові конфлікти поділяються на справедливі, або звичайні, і несправедливі, або неконвенційні. За культурними особливостями – на міжнародні та внутрішньоцивілізаційні. Це пов'язане насамперед із конфліктами, зумовленими загостренням історичних протиріч у ході сучасних інтеграційних процесів формування регіональних та субрегіональних цивілізацій.

Щодо наслідків сучасних військових конфліктів, то вони залежать від багатьох факторів. Зокрема, на характер економічних наслідків та макроекономічних показників впливає тривалість військового конфлікту, що може зменшити негативний ефект у разі зіткнень низької інтенсивності, які не супроводжуються значними руйнуваннями інфраструктури; також слід вказати на вплив на показники ВВП на душу населення, показники експорту та імпорту, зміни обсягів державних витрат, державного зовнішнього боргу, внутрішніх інвестицій, що може відбуватися залежно від характеру та умов збройних конфліктів; тип і тривалість військових конфліктів по-різному впливають на споживчі витрати, витрати на соціальне забезпечення, охорону здоров'я тощо.

Таким чином, зазначимо, що різноманітність типів воєн і військових конфліктів та факторів, що визначають причини їх виникнення і характер збройної агресії, не дає однозначного висновку про їхній вплив на економічний стан країн, що беруть участь у конфлікті, і вимагає поетапного дослідження для визначення напрямів післявоєнної відбудови.

1. Дяченко В. І., Цюрупа М. В., Шумський П. В. Міжнародне гуманітарне право: філософсько-правова доктрина регулювання збройних конфліктів. Ч. I. Історія становлення. Київ: Сфера, 1999. 128 с.

2. Денисенко В. М., Угрин Л. Я., Хома Н. М. Політологія: енциклопедичний словник / за ред. В. П. Мельника. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. 548 с.

3. Сахновський Є. Воєнна теорія Карла фон Клаузевіца на межі XX–XXI ст. *Історична панорама. Спеціальність: Історія*. 2015. Вип. 20. С. 109–127.

4. Сергієнко Т. І. Концептуальні засади сучасних політичних конфліктів в умовах інформаційного протистояння // *Series of monographs Faculty of Architecture, Civil Engineering and Applied Arts Katowice School of Technology. Monograph 5. Wyższa Szkoła Techniczna w Katowicach*, 2016. P. 69–77.